

Прохоров П.А.
аспірант кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»,
суддя Київського районного суду міста Одеси

ЕТАПИ УХВАЛЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Конкретний зміст діяльності щодо прийняття судового рішення і необхідні для цього кроки розрізняються залежно від виду судового рішення, від того, на якій стадії цивільного судочинства та з чієї ініціативи воно може бути винесено тощо. Російський дослідник М. В. Беляєв виділяє у якості етапів ухвалення судового рішення аналіз приводу прийняття судового рішення, в якості якого виступає якась правова ситуація, яка потребує свого вирішення; встановлення фактичних обставин, необхідних для прийняття рішення (в першу чергу підстав і умов для винесення судового акта); вибір норми права, що підлягає застосуванню; винесення та оформлення рішення [1, с. 12-15]. Недоліком запропонованого підходу є те, що фактично етапи ухвалення судового рішення відображають інші елементи механізму прийняття судового рішення.

Більш слушною є позиція Н. В. Николиної, яка серед етапів правозастосування, яким беззаперечно є і ухвалення судового рішення, виділяє такі:

1) встановлення та дослідження фактичних обставин справи, що містить такі процедури: з'ясування реальних життєвих фактів, обставин дійсності, котрі торкаються предмета справи, причому необхідно з'ясувати питання наявності та характеристики суб'єктів, об'єкта та змісту відповідних суспільних відносин; дослідження вказаних реальних життєвих фактів, обставин дійсності, що здійснюються уповноваженим суб'єктом шляхом усвідомлення отриманої інформації, її вивчення, критичного оцінювання на предмет вірогідності та вироблення загальних уявлень про обставини справи;

2) юридична кваліфікація справи, що передбачає такі процедури: вибір кола норм права, які регламентують юридичні наслідки в разі настання відповідних життєвих обставин;

надання правової оцінки всій сукупності фактичних обставин у справі; формування волі у суб'єкта правозастосування щодо прийняття правозастосовного рішення у справі;

3) винесення рішення уповноваженим суб'єктом правозастосування, змістом якої є такі процедури: підготовка правозастосовного рішення у справі; доведення змісту правозастосовного рішення до відома зацікавлених осіб та організацій; роз'яснення правозастосовного рішення (за необхідності) [2, с. 69].

Специфіка правозастосування у судовій діяльності під час ухвалення судового рішення проявляється у наступному.

На першому етапі встановлення та дослідження фактичних обставин справи суд аналізує привід прийняття судового рішення, в якості якого виступає якась правова ситуація, яка потребує свого вирішення – як саму цивільну справу вцілому (тобто вирішення матеріально-правового питання), так і певне процесуальне питання. Дослідження доказів у суді першої інстанції за правилами цивільної процесуальної форми може бути двояке: попереднє (проводиться з метою здійснення попередньої оцінки доказів на предмет їх належності та допустимості до цивільної справи) та остаточне [3, с. 26]. Як правильно зазначає В. Д. Андрійцьо, процедура попереднього дослідження кардинально відрізняється від процедури кінцевого дослідження, оскільки може проводитися без осіб, які беруть участь у справі, не в залі судового засідання, негласно, презюмуватися тощо [4, с. 10]. У разі винесення рішення чи постанови судом проводиться попередня та остаточна оцінка наявних доказів судом, дослідження фактичних обставин справи. Під час попередньої оцінки доказів суд лише готується до ухвалення рішення, однак, щоб його ухвалити, суд має переконатися, що сторони вжили всіх належних заходів з доведення тих обставин, на які вони посилаються, а суд виконав усі вимоги процесуального законодавства.

Особливо такий етап проявляється у позовному провадженні з проведенням судового засідання: якщо під час судових дебатів виникає необхідність з'ясування нових обставин, що мають значення для справи, або дослідження нових доказів, суд постановляє ухвалу про повернення до з'ясування обставин у

справі. Якщо ж судом з певних причин не було виявлено необхідності з'ясування нових обставин, що мають значення для справи, або дослідження нових доказів, до виходу суду для ухвалення рішення, суд, не приймаючи рішення, може постановити ухвалу про поновлення судового розгляду для з'ясувати будь-якої обставини шляхом повторного допиту свідків або вчинення певної процесуальної дії (ст. 244 ЦПК України). Однак у будь-якому випадку суд, принаймні формально, перед виходом до нарадчої кімнати має переконатися, що обставини справи з'ясовані в обсязі, достатньому для винесення судового рішення.

Якщо мова йде про розпорядчі судові акти, попередня оцінка може не проводитися, оскільки суд одразу може ухвалити певне рішення, а у разі, коли попередня оцінка доказів все ж необхідна, проводиться вона не щодо усієї справи, а лише в межах того процесуального питання, що підлягає вирішенню. Наприклад, вирішуючи питання щодо забезпечення позову суд встановлює зв'язок між тією вимогою, яка заявлена позивачем, та засобом забезпечення позову, який має виключити ускладнення чи унеможливлення виконання рішення суду; вирішуючи питання про витребування доказу чи оригіналу доказу суд встановлює зв'язок між таким доказом та фактом, який ним підтверджується, наявність інших доказів у справі, якими доводиться той самий факт, а також значення встановлення такого факту для вирішення справи.

Юридична кваліфікація справи, проявляючись в обґрунтуванні судового рішення, є важливим етапом саме для судових рішень, викладених письмово. Саме на цьому етапі суд обирає норму законодавства, яка підлягає застосуванню. Слід погодитися з П. А. Лупинською, що прогнозування наслідків прийнятого рішення також слід розглядати як невід'ємну частину вибору правових норм, які підлягають застосуванню [5, с. 58], а не в якості самостійного етапу: вибір норми права передбачає не тільки її зіставлення з встановленими фактичними обставинами справи, а й прогнозування наслідків її застосування.

Проголошення судового рішення залежить не стільки від його виду (оскільки будь-яке судове рішення, крім судового

наказу, може бути проголошене), скільки від явки всіх учасників справи у судове засідання, яким завершується розгляд справи, чи розгляду справи без повідомлення (виклику) учасників справи – в такому випадку суд підписує рішення без його проголошення.

При цьому контроль за виконанням судового рішення не входить до стадій його прийняття, оскільки, по-перше, цивільне процесуальне законодавство (на відміну від адміністративного судочинства), не наділяє суд правом здійснення такого контролю, а по-друге, такі дії семантично виходять за межі процедури його прийняття. Як вже було зазначено вище, перегляд судових рішень судами апеляційної та касаційної інстанції так само не входить до механізму ухвалення судового рішення, оскільки відбувається після винесення судового рішення, а у визначених законом випадках – після набрання рішенням законної сили. З цих же причин не можна назвати контролем за виконанням судового рішення скасування судом власного рішення (скасування ухвали про забезпечення позову та про зустрічне забезпечення чи заходів забезпечення позову, судового наказу, заочного рішення тощо), адже в цьому випадку процесуальна діяльність суду утворює самостійний склад механізму ухвалення судового рішення, у якому предметом будуть вже інші обставини, які заново мають бути досліджені судом.

Список використаних джерел:

1. Беляев М.В. Судебные решения в российском уголовном процессе: теоретические основы, законодательство и практика : автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук. М., 2019. 55 с. С. 12–15.

2. Николина К. В. Особливості процедурних засад правозастосовної діяльності. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. С. 67-70. С. 69.

3. Баулин О.В. Фильченко Д.Г. Доказательства и доказывание в гражданском судопроизводстве. Воронеж : Издательство Воронежского государственного университета, 2006. 264 с. С. 26.

4. Андрійцьо. В.Д. Дослідження доказів як етап процесу доказування в цивільному судочинстві. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2013. № 3. С. 7-17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvru_2013_3_3. С. 10.

5. Лупинская П.А. Решения в уголовном судопроизводстве. Их виды, содержание и формы. М., Юрид. лит., 1976. С. 58.